

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԴԻԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՀԱՅԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Հանրաժանութիւնը իրողութիւնն է ուսանողներին մեծ մասի թշուառ դրութիւնը: Հայ ուսանողութիւնը, ի հարկէ, բացառութիւն չէ կազմում: Նա գուցէ դեռ աւելի թշուառ վիճակի է ենթարկուած լինում իբրեւ պանդուխտ անաղագան և անօգնական, խեղճութեամբ թափառելով փողոցից փողոց, տնից տուն, մինչև կը գտնէր մի արժանազին, առնաողջ բնակարան և մի օտնի չնչին դասեր: Չեմ լիջում ով է ասել այս խօսքը մի ազգի զարգացման, ազնուութեան իբրեւ չափ կարող է համարուել մարդասիրական հաստատութիւնների թիւը, բայց եթէ այդ պարոնը հայերին եւ այդ չափով չափէր, նա նրանց պէտք է կէս—բարբարոսների դասին հաշուէր: Այդ դասի մէջ եւ գնում եւ մեր ինտելիգենցիան և ամենայն իրաւամբ: Եթէ ժողովուրդը դեռ մինչ այսօր է հասկացել հայ ուսանողներին օգնելու համար մի կատար, բնակրութիւն ստրբել, կամ դրա օգուտը նրա համար շօշափելի չէ, որի մասին եւ նրան և չեմ մեղադրում, բայց հայ ինտելիգենցիան այսինքն այն մասը, որ եղել է առաջ ուսանող, նոյնպէս կրել է աշխատութեան ծանրութիւնը և ծաշակել է նրա բոլոր դաւանութիւնները, բացարձակապէս մեղաւոր է: Մեղաւոր է նա համար, որ ուսանողական կեանքից յետոյ մոտենով գործնական կեանքի մէջ, ստանալով փափուկ պաշտօն և ապահով տեղ, նա մոռնում է իսկոյն, որ իր կրտսեր եղբայրները դեռ շարունակում են թշուառութեան մէջ ապրել: Հենց որ իր հասակային թշուառութիւնը դադարում է, նա ուրորդին ուրանում է նրան ուրիշների համար: այդ բաւական չէ. քանի քանի անձինք մինչև անգամ մոռնում են իրենց բարոյական պարտքը, մոռնում են վերադարձնել այն չնչին գումարը, որ նրանք ստացել են ուսանողական կասապից իրենց թշուառութեան օրերում: Նսգիտում մի քանի այդպիսիներ, որոնք այսօր հարուստ և փափուկ ապրում են, բայց իրենց պարտքը վերադարձնել չեն կամենում և երբ ուսանողութիւնը դիմում է նրանց յիշեցնելով իրենց բարոյական պարտաւորութիւնը, նրանք դեռ վերադառնում են..... Այդ պարոնները վերին աստիճանի ազգասիրութիւն են համարում, երբ ձրիաբար մի դպրոցում մի քանի դասեր են տալիս, հոգաբարձութեան պաշտօն են կատարում և այն, բայց կազմել մի մշտական ընկերութիւն, որ նպաստէր ուսանողներին,—ազգի այս ապագայ և միակ յոյսին և հայրենիքի փառքին—աւարտելու իրենց ուսումը, նա չէ մոռնում անգամ, դուցէ դա բարձր ազգասիրութիւնն է համարվում: Հասկանալի է ուրեմն, որ ուսանողութիւնը, միայնով անօգնական և անպաշտպան, ստիպուած է ինքն իրեն օգնելու համար միջոցներ օգտնել և միակ միջոցը, որ նա կարող է մոռնել մայրաքաղաքներում, դա թատրոնական ներկայացումներն է: Այստեղ զարմանալի անձնագործութիւն ենք տեսնում: Ուսանողը թողնում է իր պարսպանքները մարդիկ շարքի մէջ, նա պէտք է օրը հազար անգամ այստեղ այնտեղ վազէ թողտուութիւն խնդրելու, տեղ ձարելու, հազուստ պատրաստելու, նա պէտք է ամեն տեսակ նուաստութեան ենթարկուի այս կամ այն հայ վաճառականին զիմելու և տոմսակ ծախելու համար երեսը սխալներու, խնդրելու, մինչև որ սա կը բարեհաճէր բնութենելու և մի երկու րուպի տալու: Շատ անգամ նա անդիմելի խնդրեցողներն է հանդիպում: օրինակ, չէ ծարվում հայ օրերից կամ կին, որ համոզուէր բնական գույ, ուստի և ստիպուած է լինում ակամայ այն

պիսի պիէսաներ ընտրել, որոնք շատ պատիւ չեն բերում նրա ճաշակին և չեն թողում հնազանդել չորացիոյի պատուիրանքին—հաճելին միայն և օգտակարի հետ..... Սակայն այս կողմից Պետերբուրգի հայ ուսանողները աւելի երջանիկ են այսօր: Նրբառաջին անգամ ուսանողները Պետերբուրգում հայերէն ներկայացում կ'ամեցան տալ, նրանք ստիպուած էին զիմել մի գերմանացուհու, որն թէն մի բառ հայերէն չը գիտէր, բայց այնքան կամեցաւ յարգել հայ ուսանողութիւնը, որ բոլոր իր դերը բուսերէն բառերով գրելով անգիր սերտեց և մինչ անգամ շատ գեղեցիկ կերպով կատարեց: Նրա գերմանացուհու օրինակը ազգեց հայ օրիորդներին վրա, ըստ որում այնուհետեւ նրանք սկսեցին բնական գույ և երբ այս սմադայ 23-ին եւ պատահամբ իմանալով թէ հայ ներկայացում կայ զիմեցի շքեղարուեստակն կը լուրը, որտեղ պիտի լինէր ներկայացումը իմ հայ զգացումն ու պակաս շողջոքութեամբ էր տեսնելով բնակի վրա երեք հայ օրիորդ և մի հայ տիկին: Բարոյական պաշտաւորութիւն եւ համարում իմ և ուսանողութեան խորին շնորհակալութիւնը յայտնել հրապարակաբար տ. Ասատուրեանին, օրիորդներ Եղիշխանեանին, Յամամշեանին, Մեղվինեանին, որոնք ունակուի են անում հնաւնդ նախապաշարութիւնը և չեն թողնում հայ երիտասարդ ուսանողին կարմրել օտարուհու առաջ: Այժմ գանք նոյն իսկ ներկայացման մասին մի քանի խօսք ասելու: Այս անգամ խողում էին Սուհուկեանից «Պաթարալա» կոմիկիան: Դէկորացիան հարուստ և շքեղ էր, սրահը լի էր և այդտեղ նարկայ էր ու թէ միայն մայրաքաղաքի հայ զարթաւածութիւնը, այլ և վրացիք և ռուսները: Զամբալովի դերը պ. Բէկարեան հիանալի կերպով կատարեց. նա բոլորովին բմբռնել էր դերի նշանակութիւնը: Մատիսեանի դերը (պ. Զարգարեան) թէն ունէր մի քանի պակասութիւններ, բայց այդ թերութիւնները վերաբերում են պիէսային և ձգնարիտ ամբողջ «Պաթարալայի» մէջ միակ և մասամբ սխալ նկարագրած տիպը—Մատիսեանն է, այդու ամենայնիւ պ. Զարգարեան հասկացել էր իր դերը: Քեթեանի դերը օրիորդ Յամամշեան այնքան բնական և գեղեցիկ կերպով կատարեց, որ աւելին ցանկալ անկարելի էր. դուք կը կարծէիք, որ գտնվում էք Փիլիսոսում, հայ ընտանիքի մէջ: Ինչ վերաբերում է Օ. Եղիշխանեանին (Նատալիայ) նրա միակ պակասութիւնը այն էր, որ շատ էր կոտրատվում, ինչպէս ասում են, բայց օրիորդի քաղցր, ներդաշնակ երգը բոլորի վերա հաճելի տպաւորութիւն գործեց: Պ. Մարկոսեանի (Սարգիս) երգը հիանալի և խիստ ազգու դուրս եկաւ: Ոչ պակաս գեղեցիկ խաղացին և տ. Ասատուրեան, օր. Մեղվինեան, պ. Լալայեան: Նրեան էր, որ ուսանողները և մեծ օրիորդները բարեկազմաբար սովորել էին իրենց դերերը, ուստի և ներկայացումը ամբողջապէս շատ լաւ անցաւ և գեղեցիկ տպաւորութիւն գործեց: Ներկայացումից զոյացած զուտ արգիւնք մօտ 300 ր. կը բաժանուի չքաւոր ուսանողներին: Պարահանդէսի ժամանակ, որ սկսեց ներկայացումից յետոյ մի առանձին խումբ ազգային երգեր էր երգում: Ներկայացման մեծապէս նպաստել էին և կողմնակի մարդիկ, ինչպէս իշխան Բէհրեանեան, յայտնի Նէմիրովի Դանչէնկոն: Ժամը 4-ին մօտ 50 անձինք ընթերցեցին «Тиф. Вѣстн.» լրագրի նախկին խմբագիրը շնորհակալութիւն յայտնելով հայ ուսանողութեան, հայ բնակի յարաւարութեան և յառաջադիմութեան համար տօստ առաջարկեց: Նէմիրովի—Դանչէնկոն զարտակելով կենաց վերկացաւ և ասաց. «մեզ շատ հաճելի է, որ մեր սրահում մի քանի հայ և վրացի ներկայացումներ եղան: Նս խորին կերպով զրուստիկական արուեստը: Ինչ հաճելի է տես

նել, որ մի բուռն երիտասարդների զոհում են իրենց ժամանակը հայրական արուեստի վերածննդութեան համար, ուստի պարոններ, առաջարկում եմ խնդիր հայրական արուեստի վերածննդութեան համար: Դրանից յետոյ առաջարկեցաւ խմել իշխան Մաշաբէլի, իբրեւ վրացից թատրոնական արուեստի ներկայացուցչի կենացը: Այս վերջինը պատասխանում է. «մինչ այսօր կային պատճառներ, որոնք տարաձայնութեան սերմեր էին ցանում երկու դրացի և մատուոր ազգերի մէջ. յուսանք որ մօտ ապագայում այդ երկու ազգերի մէջ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ:» Հանդէսը վերջացաւ հայ երգեցողութեամբ:

2. Աւարելեան

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐՈՒԴԻԻԻՑ

26 դեկտ. 79.

Առաջին նամակովս եւ ծանօթացրի ընթերցողներին VI ժողովի հետ, այժմ կսկսեմ նկարագրել նրա գործունէութիւնը և այն հարցերը, որ այդ ժողովը մշակում է և որը մեզ համար կարող է հասարակական նշանակութիւն ունենալ:

Գեկտ. 20-ին տեղի ունեցաւ ռուս բնագէտների առաջին ընդհանուր ժողովը ճիշդ ժամը 1-ին: Առաւօտեան նշանակված էր ֆիզիկական դիտարանը այցելել, որտեղ ցուց էին տալիս մթնոլորտական երևոյթների համար նոր ձեռք բերած գործիքներ: Ժամը 1-ին համախառնելի զիտուոր սրահը անգլիս բազմութեամբ լի էր: Ներկայ էին ոչ թէ միայն Պետերբուրգի անուանի ուսումնականները, այլ և մի քանի բարձր պաշտօնականատարներ, ինչպէս օրինակ Գեկեանով և այլն: Արահը ելքարական ճրագներով լուսաւորված էր: Նիստը բացեց իշխան Վ. Գլուսնիկ, Պետերբուրգի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն, հետեւալ խօսքերով: «Եթէ. պարոններ. Ռուս բնագէտների VI ժողովը դուրսավորում է համաձայն յունվարի 19-ին կայացած Բարձրագոյն թոյլտվութեան: Ներկայ ժողովի նպատակը բացատրված է կանոնադրութեան մէջ, ինչպէս կը տեսնէք: Անդամների ընդհանուր ժողովները իրենց առաջնորդ կոչւնենան նախագահին, որն այսօր պէտք է ընտրէք. իսկ եւս այսօր ստացել եմ միայն ժողովի գիտնական նիստերի բացման պատուաւոր պարտաւորութիւնը: Պատիւ ունեմ յայտնելու VI ժողովի բացումը և ցանկանալու ձեռք պարոններ, ամենայն յաջողութիւն ձեր զբաղմունքի մէջ:»

Եւ մօռացայ ասել, որ սրահի վերի ծայրում մի տեսակ ամֆիթէատրոն, բնւ էր չինված, որտեղ կենտրոնում դրած էր մի մեծ, երկար սեղան կարգադրել մասնաժողովի անդամների և նախագահի համար. նրա աջ կողմին դարձեալ մի մեծ սեղանի շուրջ բոլորվել էին լրագրիւնների թղթակիցները, որոնք թիւը հասնում էր 10-ի: Այդտեղ կարելի էր տեսնել «Голосъ», «Молва», «Новое Время», «Times» և Մշակի լրագրիւնների թղթակցներին: Գուցէ առաջին անգամն էր, որ մի գիտնական ժողովում ներկայ էր մի հայ լրագրի ներկայացուցիչը: Պէտք չէ ասել, որ պ. պ. թղթակցներին ամենայն յարմարութիւն տուած էր համակու իրենց նպատակին և երբ իւրաքանչիւր ժողովի պրօթօկոլը տպվում է երկրորդ օրը եւ տաւանում եւ ժողովի վարչութիւնից 2 օրինակ Մշակին խմբագրութեանն ուղարկելու առաջարկութեամբ, որն և ուղարկում եւմ նամակիս հետ—բայց դառնա՞նք ընդհանուր ժողովին:

Իշխան Վ. Գլուսնիկ ձաւից յետ, կարգադրել մասնաժողովի նախագահ, համախառնելի բէկտոր Բէկեանով ողջունեց ժողովը հետեւեալ խօսքերով:

«Այս անգամ եւ բարձրանում եմ ամպին ողջունելու ձեզ իմ թանկագին ընկերակիցներին ոչ թէ միայն ամբողջ մասնաժողովի այլ և համախառնելի կողմից, որ ուրախութեամբ իր դուները բացում է ձեր առաջ. 12 տարի առաջ եւ ջերմ կերպով մասնակից էի I կազմակերպութեան, բայց այն ժամանակ եւս այս ամպինից դիմում էի ձեզ, իբրեւ համախառնելի բէկտոր իսկ մասնաժողովի նախագահ էր պատկառելի պրօֆէսոր Ալեքսէրը, որին միայն մենք պարտաւոր ենք ռուս բնագէտների ժողով հիմնելու միտքը: Այս անգամ նա իր հիւանդութեան պատճառով չը կարողացաւ պաշտօնապէս մասնակցել մասնաժողովին, բայց նա մեզ օգնել է խօսքով և գործով: Եւ որովհետեւ մենք այսօր դուրսավորվել ենք այստեղ միայն նրա գործունէութեան շնորհով, մենք պէտք է, իմ թանկագին ընկերներ, իբրեւ արդարադատ

մարդիկ, յայտնենք մեր առաջին և ընդհանուր շնորհակալութիւնը մեր հաշակաւոր գիտնականին, ռուս բնագէտների ժողովի հիմնադիր պրօֆէսոր Ալեքսէրին: Զարգանք և փառք նրան: Միահամուռ ծափահարութեամբ ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց Ալեքսէրին:

Մասնաժողովի առեւտրապիւր պրօֆէսոր Ինաստրանցեվ կարգաց մասնաժողովի գործունէութեան մանրամասն հաշիւը և կանոնադրութիւնը: Այդ հաշիւը երևաց, որ այժմեան ժողովը ամենաբազմամարդն էր և ամենահարուստը իր նիւթական միջոցներով: Մինչի ամսի 20-ը, անդամների թիւը հասել էր, 1,200 ի, դրանց թիւում 500 ուրիշ քաղաքներից և 38 կին:—Ինչ շատ ծանր թուաց, որ այդ 1,200 անունների մէջ մի հայ ուսուցիչ անուն չը լսեցի:—Ժողովի միջոցները կազմում են. ա) 3,000 րուբլի, որ տուել է ազգային լուսաւորութեան նախարարը, բ) 1,000 ր. համալսարանը, գ) 2,000—քաղաքային գուման, դ) 3,600 ր. անդամակցական վճար, գումար 9,600 րուբլի: Ահա կանոնադրութեան զիտուոր կէտերը:

1) Նպատակ—ռուս բնագէտների և բնագէտների ժողովի նպատակն է արագացնել բնական գիտութիւնների ուսումնական և դպրոցական գործունէութիւնը և նպաստել նրանց կատարելագործութեանը և այդ գործունէութիւնը զիտուորապէս ուղղել Ռուսաստանի օգտին և նրա հետազօտութեան, հայթայթել միջոց ռուս բնագէտներին միմեանց հետ ծանօթանալու:

2). Ժողովը գտնվում է լուսաւորութեան մի-նիստերի հովանաւորութեան ներքոյ, ուստի և անմիջապէս կախումն ունի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուից:

3) Ժողովի անգամ կարող է լինել իւրաքանչիւր անձ, ով որ գիտնականապէս զբաղվում է բնագիտութեամբ, այսինքն իւրաքանչիւր ուսումնական, բայց ժողովի մէջ ձայն ունենալ կարող է միայն, ով որ կամ մի ինքնուրոյն գրուածք է տպել, կամ պրօֆէսոր և ուսուցիչ է բարձր և միջնակարգ դպրոցներում:

4). Ժողովի նիստերը լինում են ընդհանուր և մասնաւոր (բաժանմունքով). ընդհանուր նիստերի մէջ ընդհանուր նշանակութիւն ունեցող խնդիրներ են քննադատվում, իսկ մասնաւոր նիստերում հազորվում ու քննվում են նոր հետազօտութիւններ և խնդիրներ, որոնք աւելի մասնագիտական նշանակութիւն ունեն:

5) Ժողովի բաժանմունքները կը լինեն. ա) առաւօտիա և ֆիզիոլոգիա, բ) կենդանաբանութիւն և բազդատական անատոմիա, գ) բուսաբանութիւն, թոյսերի անատոմիա և ֆիզիոլոգիա, դ) հանքաբանութիւն, երկրաբանութիւն և պալէօնտօլոգիա, ե) քիմիա և ֆիզիկա, զ) աստղաբանութիւն և մաթեմատիկա, է) անտրօպօլոգիա, ը) բժշկականութիւն:

Ներկայ ժողովի կարեւոր յատկութիւնն այն է, որ շատ գիտնական և մասնաւոր ընկերութիւններ ու անձինք զիմել են նրան և առաջարկել մի քանի գործնական կարեւոր հարցեր լուծելու, այդ ի հարկէ ցուց է տալիս, որ ռուս հասարակութիւնը հասկանում է ժողովի հեղինակութիւնը և նրա գիտնական նշանակութիւնը: Մինչ այսօր 168 գիտնական յողուածներ են մտել ժողովի բերօն, լ թիւս որոց դիֆաէրիտ հիւանդութեան մասին, որ պիտի քննուի յետագայ ժողովներից մէկում:

Պ. առեւտրապիւր հաշիւց յետ ժողովը ձեռնարկել նախագահի ընտրութեանը: Բէկեանով առաջարկեց քուէարկել, բայց ժողովը ի մի բերան աղաղակեւ ղէկսւլէր, Ալեքսէրը պատկառելի պիտանական բարձրացաւ ամպին և մի քանի ջերմ խօսքերով իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնեց, բայց, առաց, ստիպուած եւմ հրաժարուիլ այդ պատուի երկու պատճառով. առաջին, որ հիւանդ եւմ, երկրորդ որ եւս չեմ մասնակցել ներկայ ժողովի աշխատանքին, ուստի և անարդարութիւն եւմ համարուողին: աշխատանքի պատուը քաղել: Մի և նոյ ժամանակ Ալեքսէրը բացատրեց ժողովի գիտնական նշանակութիւնը և նրա օգուտները և իր կողմի առաջարկեց ընտրել նախագահ: Բէկեանովին Ժողովը խառն ծափահարութեամբ ընդունեց այ առաջարկութիւնը, իսկ Ալեքսէրին այնու ամենայնիւ ընտրեց պատւաւոր նախագահ:

Բէկեանով ի պատասխանի իր ընտրութեան հետեւալ խօսքերն ասաց. «պարոններ, խորի շնորհակալութիւն, այն մեծ պատուի համար, որ ինձ արկել: Եւ լաւ հասկանում եմ, որ եւս արժանացայ այդ պատուին զիտուորապէս նրա համար որ դուք կամեցաք պատուել կարգադրիչ մասնաժողովը, որին եւս նախագահ եւմ և համախառնելի որին եւս ներկայացուցիչ եւմ: Գուցէ և իմ աշխատեցաւ մասամբ պատճառ դարձան, որ եւս այ բարձր ուղադրութեան արժանացայ ձեր կողմի ինչ և իցէ ընդունեցէք իմ շնորհակալութիւնը

թէ մասնաժողովի, թէ համալսարանի և թէ իմ կողմից։

Այս բոլորից յետ ժողովը դիմեց իր գրադմուշը-ներին։ Կարգադրուեցան հետևյալ յօդուածները 1) պրոֆէսոր Վազէնի իմաստալից ճառը ազատութեան նշանակութիւնը, որի բովանդակութեան հետ ես կը ծանօթացնեմ ընթերցողներին 2), նախագահ Բէկէտովի 2 առաջարկութիւնները ա) Բոլորիս հետադրուելու համար մի էկոպէզիցիա կազմել, բ) բոսանիական հաւաքածուներ կազմել, 3) պրոֆէսոր Կէստէրի երկու առաջարկութիւնները ա) Կրթի բնապատմական հետազոտութեան համար մասնաժողով նշանակել, բ) մի մշտական մասնաժողով նշանակել Ռուսաստանի ձրկներին կեանքը և ձկնորսութիւնը քննելու։ Այս բոլոր առաջարկութիւնները ժողովը համալրութեամբ ընդունեց և յանձնեց համապատասխան բաժանմունքներին աւելի մշակելու համար։

Ժամը 3-ին նիստը փակվեցաւ։ Ժամը 5-ին ճիշտօրէն հարանոցում նշանակված էր ճաշ, որին ներկայ էին մօտ 500 հոգի։ Այդտեղ խմեցին կայսեր, համալսարանի, բէկետովի և ուրիշ անունների գիտնականների կենացը։

Հ. Առաքելեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԷՔՍԱՆԴՐՈՒԹՅՈՒՆ Ինչ գրում են. «Այս տարի ձիւնը շատ եկաւ և ստորիկ ցուրտ է։ Ուտելիքները թանգ են։ Թատրոնստեղծները խումբը յուսկարի 3-ին յօդուած Սահականուշիան օրիորդական դպրոցի ներկայացրեց «Այն և նախագալարմունք» և «Պառաւանքի խրատ»։

Խնդրում ենք մեր թղթակիցներին փոփոխ հետ յօդուածներ կամ թղթակցութիւններ չուղարկել։ Յօդուածները պէտք է առանձին ծրարներով ուղարկել։ Խնդրում ենք նոյնպէս հասարակ նամակների հետ, փող չուղարկել։

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՆԻԱՆԻՑ, որ այնտեղի երկու բաղանիքներ շատ վատ են պահվում։ Զուրը մի տեղ աճարկված է և այդ ջրի մէջ լողանում են բոլորը, թէ հրանքները և թէ առողջները։ Նորերում այդ ամբարկած ջրի մէջ երկու երեսներին էլ ընկել, որոնցից մէկին աղատեցին, իսկ միւսը խեղդվեց։

ՍՂՆԱԽԻՑ Ինչ հաղորդում են, որ այդտեղ սաստիկ ցրտեր են սկսվել և մեծ քանակութեամբ ձիւն է եկել։ Քամին անցուղարձների աչքերը ձիւնով է լցնում։

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՆԻԱՆԻՑ, որ թէ քաղաքում և թէ շրջականերում մեծ քանակութեամբ ձիւն է եկել։ Շրջակայ սարերի ճանապարհները փակվել են։ Մի քանի օր սրանից առաջ մի կին Հին-Նախիջևանից ուղևորվել է Շրջաժանուտ գիւղը։ Դանսպարհին կնոջը սպանել են և ջրհորն են գցել։ Այդ սպանութեան պատճառով կալանաւորված են սպանվածի 20 տարեկան հարազատ որդին և երիտասարդ դերձակ վարպետը։

ՍՂՆԱԽԻՑ Ինչ գրում են, «Այստեղ թանգութիւնը դեռ ևս չարմանակվում է։ Գինին, որ այս տարի այնքան առատ էր, որ ամաններ չէին գործում մէջ անելու, նոյնպէս շատ թանգ է ծախվում։ Ամենահասարակ գինու թուզին 60 կ. արժէ։

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՆԻԱՆԻՑ, որ նոյնների 30-ին մի քանի թուրք ֆուրգոններ են թիֆլիսում ապրանք են վերցրել Հին-Նախիջևան հասցնելու։ Վաճառականները իրանց ապրանքները լիովին չեն ստացել, իսկ ֆուրգոններից մէկը բոլորովին տեղը չէ հասել։

ՍԱՆԱՀԻՆ Գիւղից մեզ հաղորդում են, որ անդալան ուսումնարանը վերջին ժամանակները նոր ուսուցչի նորոյով բաւական բարեկարգվել է։

ԹԱՓԱՋԻԿ Գիւղից յօդուած «Արարատեան» ընկերութեան ստացանք 10 բուրդ, որ հաւաքված է հետեւեալ անձինքներից։ Արղանգուկեանց, Մ. Քէօսեանց և Թ. Պողոսեանց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԳԻՍԻՑԻՑ

Կ. Պոլիս, 22 դեկտ. 79

Երեք ընկերութեանց միացման մասին հոս բոլոր բարեմիտ անձանց ձգուեց չին պատկեր։ Նորերն հրատարակվեցաւ տեղիս ամենաշատ տարածված թերթին մէջ, «Թէրեմանը Էֆերան» լրագրում մի հայերէն յօդուած այդ ընկերութեանց միացման մասին։ Յօդուածը, պիտի խոստովանեմ, խիստ է գրված և սարսափելի յարձակութիւններ ըրին յիշեալ յօդուածին դէմ։ Դադարձի տն յօդուածով բաւական գրգռված՝ օրէ օր միութեան գործը աւելի բարձր ձայնով կը պահանջէ։

Հօռմը իր վաղէմի քաղաքականութիւնն վերադարձնում էր առնու սկսած է։ Նորա ցանկութիւնն էր Արեւելքի բոլոր կաթոլիկներն, առանց խորութեան ազգի, միացնել մի մականի ներքե և այդ մականն այժմ տալիս է Հասունի, իր ամենախոր ծառայի։ Հեռագիրը հաղորդեցին թէ Հասուն պապի կողմէն պիտի երթայ շնորհաւորելու Սուլթանին իսլամ նոր տարւոյ առթիւ, թէ հրաման ըստացրել է Հօռմէն կարգադրելու կղերական իրաւասութիւնն (droit ecclesiastique) Արեւելքի մէջ Բ. Գրան հետ, հաղորդեցին նաեւ, թէ Հասունը մօտ օրից գնալու է Հօռմ կարգի-ն աւելի աստիճան ընդունելու։ Այս ամենն աներկբայ նշան է թէ Հօռմը կամի Հասունի ձեռքին և նրա իշխանութեան տակ համախմբել արեւելեան բոլոր կաթոլիկներին և ինքն Հասուն այլ ևս ինքն իրեն պատրիարք հայոց՝ չանուանէր, այլ «կաթոլիկաց պատրիարք», այսինքն՝ յոյն, արաբ, հայ, ղղտի, ասորի կաթոլիկաց պատրիարք։ Այդպիսով հայոց ազգութեան կաթոլիկ մասը կը կըլանվի կաթոլիկ ընդհանուր կղերական անդունդին մէջ։ Այդպէս կը գոյնանայ «կաթոլիկ պետութիւն» մը իսլամ պետութեան մը մէջ (un état catholique dans un état musulman)։ Զարմանալին այն է որ այս անձոնքի քաղաքականութեան մեծագլխը կը նպաստէ ազատամիտ, հանրապետական Ֆրանսիան, որ կը յուսայ, այդ միջոցով, իր ազգեցորդներն ապահովել Արեւելքում, ուր գիտէ թէ Անգլիա կաշխատէ ուրիշ միջոցներով հային, արաբին, յոյնին սիրտը շահել։ Այս հարցը շատ շահեկան է սերտել և ես կը ցանկայի մի աւելի երկար աշխատութիւն նուիրել նրան։ Ես համախմբել չեմ ձեռք թէ հայ կաթոլիկներ պիտի չը վերադառնան ի լուսաւորչական եկեղեցին։ Ես կը նկատեմ կըրօնը իբր քաղաքագէտ, որ կը պարտի հաշիւ առնու թիւրքաց և պարսից հայ ազգի ըստութիւն վիճակը, թէ երկրային դիրքը և թէ բարոյական կրթութիւնը։ Կրօնն ալ մի գործիք է յաւաքարիմութեան, մի գործիք անկախութեան հասցնելու, մի գործիք ազգայնութիւնը պահպանելու, անուշտ մինչև մէկ աստիճան։ Գեռ այդ աստիճանին աստիի կողմն ենք և ոչ թէ անդիլի։ Անոր համար ես ամենին չեմ ցանկար որ կաթոլիկութիւն լինի ազգին մէջ, չեմ ցանկար որ բողոքականութիւն լինի։ Ազգային տեսակետէն, ազգի ամբողջութիւնն պահպանելու դիտաւորութեամբ ազգին ապագայ քաղաքական վիճակը ապահովելու մտքով, որքան և անմիջապէս լինէր՝ անկրօնութիւն անգամ նախամեծար կը համարեմ, քան ազգային եկեղեցիէն անջատու, քան պաշտօնական կաթոլիկութիւն ու պաշտօնական բողոքականութիւն։ Այս դաւանութեանց մէջ, որքան ալ նոցանէ մին կամ միւսը առանձին վեր առած պատւական կարող են լինել, պաշտօնականն է, որ ինձ հանձնի չէ, վասն զի պաշտօնականը կարող է ազգին ընդհանրական շահերը վտանգել, թշնամի բանակներ յերեան հանել, ինչպիսի են այսօր կաթոլիկները, լուսաւորչականներն ու բողոքականներն, որք մէկ մէկու տուն կը քանդեն, քանդելով և ընդհանուր ազգին տունը։

Կը տեսնեմ թէ ուր տարին ալ մօտ է, թէ ևս այս դիր ձեռք պիտի հասնի երբ դուք արդէն թեւակոխած կը լինիք ՍԱՆԱՐԻ Ուստի իմ ամեն անկեղծ բարեմաղթութիւնք կընեմ վասն «Մշակի» բարգաւաճման։

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԻՍԱՍԱՆԻՑ

Սպահան, 14 դեկտ. 79.

Յունիս ամի 5-ին կատարվեցաւ մի հանդիսաւոր ընդունելութիւն մեր քաղաքում։ Թէ հրանքի

ուսաց դեսպանատան պաշտօնատար խման Ֆէօդօրովի Պախտանովը Կայսեր կողմից մի շքանշան պէտք է բերէր Սպահան տեղային կուսակալ արքայազն Զըլը սուլթանի համար։ Արդէն առաջուց Թէ հրանքի ուսաց դեսպանը այնտեղի վիճակաւոր քահանայ տէր Գասպար Տէր Սիմեոնեանի միջնորդութեամբ խմացում տուած էր Սպահանի ս. Ամենափրկիչ վանքի առաջնորդական փոխանորդ խաչատուր վարդապետին, որ իրանց պաշտօնատարը Սպահան հասնելու ժամանակ ընդունվի որպէս հիւր ս. Ամենափրկիչ վանքում։

Վանքում պատշաճաւոր պատրաստութիւնները տեսնելուց յետոյ, երբ մօտեցաւ գալուտան օրը, արժանապատիւ վանահայրը ուղարկեց ուսաց պաշտօնատարի ընդառաջ մի քահանայ և քսանի չափ պատուաւոր անձինք, որոնք հանդիպեցան նրան քաղաքից երեք փարսանի հեռաւորութեանը Գեազ կողմում տեղում. և ընդունեցին նրան։ Նոյնպէս և վանափառ Արքայորդին ուղարկել էր իր կողմից ընդառաջ մի քանի պարսիկ իշխաններ, բաղմաթիւ արուձի և այլ մեծամեծ պատրաստութիւններ և մի փառաւոր կառք, որի մէջ նստած՝ նա պէտք է մուտք գործէր քաղաք։

Երբ ուսաց պաշտօնատարը մտաւ քաղաքը, ինքը արժանապատիւ վանահայրը եկեղեցական դասի հետ, զիմաւորեց նրան ջարբաղ կողմում արքայական ճեմերին, և յարգանքով ընդունելով, բաղմաթիւ հայ և պարսիկ աստիճանաւորների հետ, զիմեցին դէպի վանքը։ Նոյն ժամին վանքի զանգակները սկսեցին հնչել, և երբ մօտեցան դրանը, տեղային սովորութեան համեմատ, մի ոչխար զոհեցին պաշտօնատարի ոտքերի առջև։ Նա ուղղակի գնաց վանքի եկեղեցին, և աղօթելուց յետոյ, հրաւիրվեցաւ առաջնորդարանի մեծ դահլիճը, որը փառաւոր կերպով զարդարված էր։ Նոյն ժամում արքայազն իշխանի կողմից եկան պարսիկ աստիճանաւորներ, բերելով իրանց հետ զանազան տեսակ քաղցրաւենիք, դրած արծաթեայ թանաքով մատուցարանների վրա, և շնորհաւորեցին ուսաց պաշտօնատարի գալուտը։

Հետեւեալ օրը ուսաց պաշտօնատարը և արժ. հայր սուրբը, առնելով իրանց հետ Կայսրի ուղարկած շքանշանը, որ զարդարած էր բրդիխաններով, կապտադոյն ժապաւնի վրա, պատրաստվեցան տանել Արքայորդին։ Իշխանի կողմից կանխապէս ուղարկված էին մի փառաւոր կառք և գեղեցիկ նժույգներ, որոնց վրա նստելով սկսեցին դիմել Սպահանի հին թագաւորների հողակապ պալատը, որ կոչվում է Սարիփուլիէ։ Կառքի առջևից գնում էին երկու կարգ զինուորներ, իսկ ետեւից բաղմաթիւ զօրք։ Պալատում բարձրաստիճան պարսիկ իշխաններ մեծ յարգանքով ընդունեցին ուսաց պաշտօնատարին և հայոց հայր սուրբին, և ներկայացրին Արքայորդին, որ այն օր ի պատիւ Կայսրի շքանշանին, հողեղած էր ամենաշքեղ կերպով և չողորմում ու փայլում էր իր ոսկեհուռ, գոհարազարդ զգեստների մէջ։ Մատուցանելով շքանշանը Արքայորդին, ուսաց պաշտօնատարը իր համառօտ ճառի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ զա Կայսրի բարեկամական զգացմունքի արտայայտութեան մի նշան է, որ ընծայում է Շահի վանափառ որդուն, և թէ երկու պետութիւնների՝ ուսաց և պարսից բարեկամական յարաբերութիւնները են և կը մնան միշտ հաստատուն, և վերջացրեց իր խօսքը բարեմաղթութիւններով Արքայորդու կենաց համար։ Այնուհետև մատուցեցին թէյ, զանազան տեսակ օշարակներ և քաղցրաւենիք, և բոլոր հանդիսականները գլուխ խոնարհեցնելով, շնորհաւորեցին Արքայորդուն։

Քանի օրից յետոյ Արքայորդին ընծայեց ուսաց պաշտօնատարին մի գեղեցիկ արաբական նժույգ, և հրաւիրելով նրան ու արժ. հայր սուրբին իր պալատը, հիւրասիրութիւնից յետոյ, ինքը անձամբ տարաւ նրանց իր հարուստ թանգարանը, և ցոյց տուեց բոլոր հազարեւոտ հուշարձանները, որոնք պարսից հին թագաւորների ժամանակներից սկսված, մեծ խնամքով պահված էին այնտեղ։ Գետոյ ընծայեց պաշտօնատարին իր լուսանկար պատկերը, որ դրած էր ոսկի շքանշանի մէջ զարդարած ալմազներով և զանազան թանգարան անկերով։

Իսկ իր վերջին հրաժարական այցելութիւնը տալու ժամանակ ուսաց պաշտօնատարը ստացաւ նորին վանափառութիւնից մի թանգարան բրդիխառ մատանի, և նրա երկու ծառաները, որոնցից մէկը հայ էր, Գարութիւն անունով, իւրաքանչիւրը ստացան 200 թուման պարսից ոսկի։

Աւելացնում ենք և այն, որ քաղաքի մեծ խմամբ միջոց պարսից դեսպանը նոյնպէս իր կողմից պատուաւորեց ուսաց պաշտօնատարին, և ուղարկելով մի քանի մատուցարանով քաղցրաւենիք, շնորհաւորեց նրա գալուտը, որի տեղ ընդունեց պաշտօնատարի փոխադարձ այցելութիւնը։

Ուսաց պաշտօնատարի ամբողջ ներկայութեան

ընթացքում, վանքի կառավարութիւնը միշտ պատրաստ ունէր բոլոր պիտոյքները, որ կը պատշաճէին նրա արժանաւոր հիւրերի ընդունելութեան համար։ Ինքու էին ամեն օր փառաւոր ճաշեր և ընթերցանք, բոլոր վանքի հաշուի փոխադարձապէս հիւրասիրվեցան նաեւ քաղաքի բրդիտոնայ հասարակութեան նշանաւոր անձինքներից, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի են՝ պ. Ստեփաննոս Աղանուրեան հայազգի բրդիտոնական գործակատարը, պ. Խոջայ Խառնի վաճառականապետը, միտք Գիտնիս անդլիային, արքայորդու բժշկապետը, որը մի և նոյն ժամանակ Զուլայի զըպրոցների տեսուչ է, և պ. Մկրտիչ Գոլհանիսեան Զուլայի ստորկանութեան զլխաւորը (գարուդայ)։

Յունիսի 10-ին կիրակի օրը, վանքի տաճարի մէջ պատարագ մատուցվեցաւ և կատարվեցաւ մաղթանք Կայսրի ազատութեան համար։ Պատարագին ներկայ էր ուսաց պաշտօնատարը և քաղաքի հայ հասարակութիւնը։

Տասն և հինգ օր մնալով վանքում, ուսաց պաշտօնատարը, որպէս հանդէսով ընդունված էր նոյնպէս պատուով ճանապարհ զըվեցաւ դէպի Թէ հրանք։ Արժ. հայր սուրբը և նա, նստելով Արքայորդուց յատկապէս ուղարկված կառքի մէջ, զինուորների և հեծելազորների առաջնորդութեամբ գլուխ եկան քաղաքից, և իջնանցին մի գիւղում, ուր Արքայորդին փառաւոր ընթերց էր պատրաստել տունը, և այնտեղից բաժանվեցան։

Վերջացնելով նամակս, հարկաւոր եմ համարում յիշել և այն, որ Թէ հրանքի ուսաց վանքը, իր երկու նամակների մէջ, որոց մէկը ուղարկած էր Արքայորդուն, իսկ միւսը Զուլայի ս. Ամենափրկիչ վանքի առաջնորդական փոխանորդին, յայտնել էր թէ իր և թէ իր տէրութեան համակրութիւնը դէպի Սպահանի հայ հասարակութիւնը։ Մի և նոյն միտքը յայտնել էր նա և Արքայորդու նամակի մէջ, խնդրելով, որ նա առանձին ուշադրութեան դարձնէ հայերի վրա, որոնք ապրում են Սպահանում և չըջակայ գիւղերում։ Արքայորդին, որպէս ամբողջ Սպահանի նահանգի կուսակալը, պատասխանեց վանք. դեսպանին, թէ ամեն վանք գործ կը դնէ, որ հայերի վիճակը հանգիստ և ապահով լինի, և իր նորոյն ու հովանաւորութիւնը անպակաս պիտի անէ այդ ազգից։ Իսկ արժ. խաչատուր հայր սուրբը իր գրութեան մէջ, որ առաքեց դեսպանին ուսաց պաշտօնատարի ձեռքով, ծրարեց 15 յօդուածներով այն բոլոր բարենորոգումները, որ անհրաժեշտ էին Սպահանի հայոց վիճակը բարելոքելու համար, և խնդրեց դեսպանի միջնորդութիւնը նրանց գործադրութեան մասին։ Գետով ենք, որ դեսպանի շնորհիւ կատարուին կը ստանան։

Ուսաց պաշտօնատարը միկնեցաւ վանքից, ընծայելով 30 թուման հայոց աղքատաց արկղին և 10 թուման կուսանաց անապատին։

Ատենադպիր ս. Ամենափրկիչ վանքի Աւետիք Կ. Մ. Զորհպանեց։

ՄԵԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՆ, 11/23 յունվարի։ Կայսրուհին վատ չը քնեց, քունը ընդհատվում էր հազով, քրտիները չափաւոր էր. օրուայ ընթացքում բաւականացուցիչ կերպով ճաշեց. ջերմութեան աստիճանը երեկոյան 38 էր, իսկ երակի զարկը 108. առաւօտը ջերմութեան աստիճանը 37,8 էր, իսկ երակի զարկը 116։

10/20, 11/23 յունվարի։ Թէ հրանքի հաղորդում են, որ Ռուսաստանը աշխարհական խանի հետ պայման է կապել, որպէս զի թոյլ տրվի նաւերին ուսաց գործերով անցնել Ամուդարյայի վրայով։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 13/24 յունվարի։ Հաւատարմեցում են, որ թիւրքաց և պարսից կառավարութիւնները բանադնացութիւններ են սկսել ստորագրելու մի դաշնագրութիւն, որի զօրութեամբ պէտք է ապահովանել Պարսից ծոցը Ծովային մի մեծ պետութեան խորամանկ դիտաւորութիւններին։ Այս գործը անմիջապէս քննվում է սուլթանի և պարսից դեսպանի մէջ, որը մի շարքովայ մէջ երեք անգամ գնաց սուլթանի պալատը։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ